

КОВТУН І.В., здобувач
(Одеський державний
університет внутрішніх справ)

УДК

ЗМІСТ ТА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ "АНАЛІТИЧНА РОБОТА": ПЕРСПЕКТИВИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ТЕРМІНА

Досліджено і проаналізовано особливості використання в законодавстві України різноманітних термінів, що позначають аналітичну роботу, розглянуто ознаки аналітичної роботи та зроблено спробу на їх основі розробити універсальне визначення аналітичної роботи.

Ключові слова: *аналіз, аналітика, аналітична робота, інформаційно-аналітичне забезпечення.*

Исследованы и проанализированы особенности использования в законодательстве Украины разнообразных терминов, которые называют аналитическую работу, рассмотрены признаки аналитической работы и сделана попытка на их основе разработать универсальное определение аналитической работы.

Ключевые слова: *анализ, аналитика, аналитическая работа, информационно-аналитическое обеспечение*

The features of the use of various terms which mark analytical work are investigated in the article and analysed, in the legislation of Ukraine, the signs of analytical work are examined and an attempt on the basis of the distinguished signs to work out universal determination of analytical work is done.

Keywords: *analysis, analytic, analytical work, information-analytical providin*

Ефективне виконання органами державного управління завдань по управлінню суспільним розвитком в умовах переходу світового і, зокрема, українського суспільства від індустріального до інформаційного залежить від вміння швидко отримувати й аналізувати великі потоки інформації, які породжує в умовах сьогодення бурхливий розвиток інформаційних технологій в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Саме тому аналітичній роботі відводиться значне місце в діяльності органів державного управління.

Необхідність здійснення аналітичної роботи майже в усіх державних органах зазначена в низці нормативно-правових актів: Укази Президента України "Про інформаційно-аналітичне забезпечення Президента України" [1], "Про вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення Президента України та органів державної влади" [2]; постанови Кабінету Міністрів України "Про Урядову комісію з питань інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів виконавчої влади" [3], "Питання проведення у Київській області експерименту із створення інформаційно-аналітичної системи регіонального управління та запровадження електронної соціальної картки" [4] тощо. Завдяки проведеній роботі законодавство України сьогодні містить законодавчі визначення таких термінів як "аналіз", "аналіз інформації", "аналітична інформація", однак ще відсутнє визначення самого поняття "аналітична робота".

В науковій літературі є дослідження науковців, спрямовані на розробку вказаних проблем в окремих галузях державного управління, це: А.Я. Баскаков, В.Л. Грохольський, Ю.В. Курносів, Е.П. Масленніков, Е. Маркіна, Д.Я. Семир'янов, І.С. Стаценко-Сургучова, Е.М. Яковець. Проте, незважаючи на наявність цих робіт, у законодавстві та на рівні відомчих нормативних актів все ж відсутнє визначення аналітичної роботи.

Метою статті є спроба, на основі точок зору, викладених в науковій літературі, та аналізу законодавчих й підзаконних нормативно-правових актів України, дати визначення поняття аналітичної роботи, виокремити її ознаки та сформулювати пропозиції щодо вдосконалення існуючих нормативних актів з питань аналітичної роботи.

Призначення аналітичної роботи полягає у вивченні закономірностей практично всіх процесів і явищ суспільного життя, які тією чи іншою мірою впливають на діяльність державних органів, і використанні здобутих відомостей і знань для забезпечення ефективної діяльності.

Для з'ясування сутності аналітичної роботи, більшість дослідників беруть за основу по-

няття «аналіз» та «аналітика», на яких саме ґрунтується аналітична робота.

Слово "аналіз" у перекладі з грецької означає "розклад, розчленування, розбирання" і використовується для означення методу наукового дослідження шляхом логічної абстракції. У словнику Ожегова С.І. аналізом називається метод наукового дослідження шляхом розгляду окремих сторін, властивостей, складових частин чого-небудь [5, с. 24].

У філософській енциклопедії говориться, що аналіз виступає в якості одного з логічних методів науки. Форми аналізу різноманітні. Однією з них є логічне розчленування цілого на частини. Аналіз, що виявляє будову цілого, передбачає не тільки пізнання частин, із яких складається ціле, але й з'ясування тих відносин, які існують між частинами [6, с. 55].

Проте, слід вказати, що переробка інформації з навколишнього середовища в повному обсязі неможлива, якщо застосовується лише метод аналізу. В літературі зазначається, що під час здійснення дослідження будь-яких явищ та предметів необхідно застосовувати різноманітні методи дослідження, такі як аналіз, синтез, порівняння тощо.

Таким чином, разом узяті методи дослідження складають єдиний процес наукового пізнання, який в теорії і практиці управління називається аналітичною діяльністю. Проте в структурі аналітики методологія аналітичної діяльності складає лише окрему частину цієї діяльності. Стосовно "аналізу" поняття "аналітика" є набагато ширшим.

В. Даль аналітикою називає спосіб вирішення питання від дії або явища до причин [7, с. 15]. В такому розумінні аналітика фактично ототожнюється з методами визначення причинно-наслідкових зв'язків.

Ю.В. Курносів та П.Ю. Конотопов дають більш ширше поняття аналітики як цілісної сукупності принципів методологічного, організаційного та технологічного забезпечення індивідуальної та колективної мисленнєвої діяльності, що дозволяє ефективно здійснювати обробку інформації з метою вдосконалення якостей наявних та здобуття нових знань, а також підготовки інформаційної бази для прийняття оптимальних управлінських рішень [8, с. 28].

З наведеного визначення випливає, що аналітика постає перед нами як поєднання методів дослідження явищ з організаційним та технологічним аспектом здійснення дослідження, результатом якого є вдосконалення існуючих знань або отримання нового знання.

Аналогічні думки щодо аналітики та аналітичного дослідження висловлює А.Я. Баскаков, проте він додає ще один елемент, який властивий аналітичному дослідженню — наявність детально розробленої програми дослідження. У своїй праці він зазначає, що аналітичне дослідження – найбільш серйозний тип аналізу. Воно не тільки описує елементи об'єкта дослідження, але й дозволяє виявити причини, що знаходяться в його основі. Пошук причинно-наслідкових зв'язків – основне призначення цього типу дослідження. В аналітичному дослідженні вивчається сукупність багатьох факторів, що зумовлюють дане явище. Аналітичне дослідження неможливе без детально розробленої програми та чітко відшліфованого інструментарію. Частіше за все аналітичне дослідження має комплексний характер [9, с. 133]. Результатом проведених аналітичних досліджень є, як правило, не лише інформація, а й знання, необхідні для будь-якої сфери діяльності, в тому числі й управління.

Отже, стосовно до аналітичної роботи аналіз виступає методологічною основою, а аналітика виступає одночасно методологічною, організаційною та технологічною основою аналітичної роботи.

Щодо визначення поняття "аналітична робота" в науковій літературі існує множина точок зору як стосовно самого терміна, так і стосовно його змісту, що виникли завдяки різноманітності сфер застосування аналітичної роботи.

Перш за все слід вказати на багато термінів, які використовують дослідники для позначення аналітичної роботи: "аналітична діяльність (забезпечення)", "інформаційно-аналітична робота (діяльність, забезпечення)", "аналіз" тощо.

Найзагальніше поняття аналітичної роботи дає Є.М. Яковець, він визначає аналітичну роботу незалежно від сфери застосування як творчу діяльність, що пов'язана з оцінкою наявної інформації й підготовкою на її основі оптимальних рішень [10, с. 32]. У той же час для позначення аналітичної роботи в сфері оперативного-розшукової діяльності Є.М. Яковець також застосовує терміни: інформаційно-аналітичне забезпечення, аналітична діяльність, кримінальний аналіз. Обґрунтовуючи свою позицію, автор наводить тлумачення терміна "аналітичний", тобто

"такий, що стосується до аналізу" [11, с. 35]. У зв'язку з цим він вважає за можливе використувати словосполучення "аналітична робота" та "аналітична діяльність" як тотожні слову "аналіз".

Такий саме підхід у науковій літературі використовують і інші дослідники. Так, Д.Я. Семир'янов, досліджуючи діяльність податкової міліції, визначає спочатку сутність аналітичної роботи податкової міліції щодо забезпечення управління підпорядкованими підрозділами, яка полягає у виявленні злочинних технологій у сфері оподаткування, дослідженні окремих операцій та конкретних схем ухилення від сплати податків, встановленні задіяних у цих схемах осіб й підприємств, з'ясування відносин між ними. А далі, виходячи з того, що аналітична робота не може здійснюватися окремо від інформаційної, пропонує використовувати терміни інформаційно-аналітичне забезпечення, інформаційно-аналітична діяльність (робота) [12, с. 17–19].

Інформаційно-аналітичне забезпечення управління підрозділами податкової міліції України Д.Я. Семир'янов визначає як функціонально та структурно виділену спеціально організовану діяльність податкової міліції, що передбачає збір, накопичення й обробку даних; пошук, аналіз й узагальнення інформації; отримання спеціальних знань, та спрямовану на якісне забезпечення управлінської діяльності на різних рівнях у структурі податкової міліції [Ошибка! Закладка не определена., 32]. В цьому визначенні висвітлений більше процесний підхід до аналітичної роботи, оскільки чітко виділені її етапи.

І.С. Стаценко-Сургучова з приводу інформаційно-аналітичного забезпечення зазначає, що термін "забезпечення" означає діяльність, а слова "діяльність" та "робота" є синонімами, й у своїй роботі дає визначення інформаційно-аналітичній роботі органів державної податкової служби, яку визначає як постійну діяльність, що охоплює широкий комплекс дій та заходів, на основі концепцій, методів, засобів і нормативно-методичних прийомів зі збору, накопичення, обробки, вивчення, оцінки та використання даних, відомостей, знань про стан дотримання податкового законодавства, результати практичної діяльності органів ДПС України щодо виконання ними своїх завдань і функцій, на підставі інформаційних технологій, з метою визначення найефективніших управлінських рішень [13, с. 232].

Проте, незважаючи на таку позицію, на законодавчому рівні закріплено саме поняття «інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності державної податкової служби», що визначається як комплекс заходів із збору, опрацювання та використання інформації, необхідної для виконання органами державної податкової служби покладених на них функцій та завдань [14]. Це поняття також відображає лише процесний підхід.

Крім теоретиків податкової служби, слід вказати на досить ґрунтовне вивчення аналітичної діяльності теоретиками органів внутрішніх справ. Причому в сфері органів внутрішніх справ більше використовується саме термін «аналітична робота». Зокрема, В.Л. Грохольський визначає аналітичну роботу в спеціальних підрозділах боротьби з організованою злочинністю як постійну пізнавальну діяльність, спрямовану на вивчення інформації про ці підрозділи, форми, методи і результати їх роботи, середовище функціонування, з метою оцінки ефективності їх діяльності і прийняття управлінських рішень [15, с. 108].

Інший дослідник, Е.П. Масленніков, визначає поняття аналітичної роботи в органах внутрішніх справ ширше – як постійну дослідницьку діяльність (функція процесу управління), що охоплює широкий комплекс організаційних заходів і методичних прийомів для вивчення і оцінки інформації про стан злочинності та громадського порядку, результати практичної діяльності органів по виконанню поставлених перед ними завдань, а також про умови, в яких ці завдання виконуються, і яка забезпечує цілеспрямоване управління та оцінку ефективності його впливів [16, с. 13]. Як бачимо, теоретики органів внутрішніх справ більше уваги при визначенні аналітичної роботи приділяють методологічній, організаційній складовій та цілеспрямованості цієї роботи, а також характеристиці інформації, що необхідна для аналізу.

Отже, з вищезазначеного простежується багатоманітність у використанні термінів щодо аналітичної роботи. За таких умов логічно погодитися з думкою Г.Х. Попова, яку ми цілком поділяємо: "Однозначні вичерпні й короткі визначення можуть вироблятися тільки у чітко формалізованій аксіоматичній науці, коли є набір постулатів, є правила їх комбінування. У суспільних же явищах дуже мало формального, яке пояснювалося б законами формальної логіки.

Тому одних дефініцій тут не досить. Головне не в термінах, а в тому змісті, який вони відображає" [17, с. 48]. А отже, для з'ясування змісту аналітичної роботи вважаємо за доцільне, на основі аналізу вказаних понять, визначити ознаки аналітичної роботи.

По-перше, оскільки аналітична робота є діяльністю, яка не може здійснюватися безцільно, то відповідно першою ознакою слід виділити цілеспрямованість.

По-друге, оскільки результатом аналітичної роботи є нові знання, то така робота має дослідницький характер.

По-третє, нові знання, як правило, можуть отримувати працівники, що проявляють схильність до творчості, творіння чогось нового. Отже, слід вказати на творчий характер аналітичної роботи.

Також слід вказати, що нові знання отримуються не з пустоти, а внаслідок здійснення різноманітних операцій з інформацією, що є основою творчої діяльності. Відповідно – аналітична робота є інформаційною. Цю ознаку також виокремлює Е. Маркіна й зазначає, що завдяки цьому дуже часто цю діяльність по-іншому називають інформаційно-аналітичною [18].

Майже всі наведені визначення аналітичної роботи містять таку ознаку, як організаційний характер, оскільки, в основному, така робота спеціально організована й призначена забезпечувати процеси управління.

Аналітична робота є невід'ємною і найважливішою складовою частиною управлінської діяльності і виступає не якимось епізодичним, короткочасним актом, що виконує спеціально призначений працівник, а функцією усіх ланок системи, що здійснюється постійно. Аналітична робота – це безперервний процес вивчення управлінської та іншої інформації.

Аналітична робота служить засобом виявлення і оцінки значущості виникаючих перед конкретною системою проблем, формулювання її цілей, визначення об'єктивно необхідних функцій, обґрунтування структури та підвищення ефективності діяльності з виконання поставлених завдань. Навіть якщо цілі органу визначені вищестоящою системою управління, то і в цьому разі аналітична робота забезпечує:

- виявлення часткових проблемних ситуацій; висування та з'ясування конкретних проміжних цілей управління; вибір основних напрямів діяльності;
- визначення та оцінку окремих дій з досягнення намічених цілей.

Оскільки аналітична робота є невід'ємною частиною управлінської діяльності, то й вона сама має поділ на певні етапи й стадії, що визначає її процесний характер.

З наведених вище визначень можна виокремити такі етапи аналітичної роботи: 1) збір, накопичення й обробку даних; 2) пошук, аналіз й узагальнення інформації; 3) отримання спеціальних знань.

У науковій літературі існують і більш глибокі дослідження етапів аналітичної роботи. Так, варто погодитися з думкою В.Л. Грохольського, який пропонує всю аналітичну роботу поділяти на шість етапів: теоретичний, підготовчий, збору матеріалів, обробки матеріалів, аналізу отриманих даних, написання підсумкового документа.

Теоретичний етап складуть осмислення і конкретизація цілей і завдань аналізу, вибір об'єктів і методів дослідження, визначення питань, які потрібно вивчити.

У підготовчий увійдуть: складання і розмноження запитальників, визначення послідовності робіт, визначення виконавців, складання програми обробки даних і програми всього дослідження, визначення його термінів.

Збір матеріалу і його обробка – два етапи роботи, які заради уникнення монотонності в роботі і скорочення часу роботи з ними краще об'єднати уже в момент збору цієї інформації.

Безпосередньо аналіз складе переробка зібраної інформації по заздалегідь передбаченій формі. Для зручності реалізації цей етап розбивають на три стадії:

- 1) зведення воедино в спеціально розроблені таблиці статистичних даних – показників однорідної роботи;
- 2) підсумовування показників, що характеризують діяльність окремих підрозділів, і виділення середніх даних;
- 3) порівняння даних поточного періоду з даними аналогічних періодів минулих років, встановлення змін показників і виявлення причин і умов.

Завершується аналіз складанням підсумкового документа (довідка, огляд тощо), в якому

викладаються відомості: про характер узагальнення, його цілі; період, узятий для аналізу; зміст інформації і методи її одержання; результати узагальнення, висновки і пропозиції. Розділ про результати аналізу повинен містити: а) інформацію про обґрунтованість і доцільність такого аналізу; б) аргументацію про те, що мета, яка ставилася перед узагальненням, досягнута; в) чіткі і зрозумілі відомості про аналізовані факти і явища; г) по можливості і необхідності – схеми, діаграми і графіки [**Ошибка! Закладка не определена.**, 119-123].

Отже, з вищесказаного випливає, що аналітичній роботі властиві ознаки: цілеспрямованість, дослідницький, інформаційний, організаційний та процесний характер. Причому наявність такої ознаки, як інформаційний характер, а також наведене вище тлумачення терміна "аналітичний" дає можливість всі перелічені вище терміни, що позначають аналітичну роботу (аналітична робота, інформаційно-аналітична робота, інформаційно-аналітичне забезпечення, аналіз тощо), визнати тотожними.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що сформульовані ознаки дають можливість визначити аналітичну роботу як цілеспрямовану, творчу, дослідницьку, спеціально організовану діяльність, що призначена здійснювати збір, накопичення й обробку даних; пошук, аналіз й узагальнення інформації; отримання нових спеціальних знань, та спрямована на якісне забезпечення управлінської діяльності на різних рівнях.

Список використаної літератури:

1. Про інформаційно-аналітичне забезпечення Президента України [Текст]: Указ Президента України від 30 листопада 1994 року №709/94 /Президент України // Офіційний вісник України — 2010. — №7. — С. 13. — Ст. 287.
2. Про вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення Президента України та органів державної влади: Указ Президента України від 14 липня 2000 року №887/2000 // Офіційний вісник України — 2000. — № 29, ст. 46. — ст. 1201.
3. Про Урядову комісію з питань інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 травня 2000 р. №777 // Офіційний вісник України — 2000. — № 19. — с. 113. — ст. 793.
4. Питання проведення у Київській області експерименту із створення інформаційно-аналітичної системи регіонального управління та запровадження електронної соціальної картки: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 листопада 2010 р. №1018 // Офіційний вісник України — 2010. — № 86. — с. 23. — ст. 3019.
5. Ожегов С.И. Словарь русского языка [Текст]: Ок. 57000 слов / С.И. Ожегов; Под ред. чл.-корр. АН СССР Н.Ю. Шведовой. — 18-е изд., стереотип. — М., 1986.
6. Философская энциклопедия [Текст] / Ф.В. Константинов — главн. ред. — М., 1960. — Т.1.
7. Даль В. Толковый словарь великорусского языка [Текст] / В. Даль. — М., 1955. — Т.1.
8. Курносоев Ю.В. Аналитика: методология, технология и организация информационно-аналитической работы [Текст] / Ю.В. Курносоев, П.Ю. Конотопов. — М., 2004.
9. Баскаков А.Я. Методология научного исследования [Текст]: учеб. пособие. / А.Я. Баскаков, Н.В. Теленков — К., 2002.
10. Яковец Е.Н. Основы информационно-аналитического обеспечения оперативно-розыскной деятельности [Текст] : учеб. пособие. Е.Н. Яковец. — М., 2009.
11. Словарь иностранных слов [Текст] / под ред. В.В. Пчелкина. — М., 1987.
12. Семир'янов Д.Я. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління підрозділами податкової міліції України [Текст]: Дис... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Д.Я. Семир'янов. — Ірпінь, 2004.
13. Стаценко-Сургучова І.С. Сутність інформаційно-аналітичної роботи в органах державної податкової служби [Текст] / І.С. Стаценко-Сургучова // Науковий вісник. — Ірпінь, 2006. — № 4-5(35). — С. 228-233.
14. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI [Текст] / ВВРУ // Голос України. — 2010. — № 229-230.
15. Грохольський В.Л. Управління діяльністю спеціальних підрозділів МВС України по боротьбі з організованою злочинністю [Текст] : дис... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / В.Л. Грохольський. — Х., 2004.
16. Масленников Э.П. Организационно-правовые основы и методика аналитической работы в ОВД [Текст] : учеб. пособие / Э.П. Масленников. — М., 1979.
17. Попов Г.Х. Проблемы теории управления [Текст] / Г.Х. Попов. — М., 1970.
18. Маркина Э. Основные направления аналитической работы в органах внутренних дел [Электронный ресурс] Э. Маркина // Право и жизнь. — 2009. — № 137(11). — Режим доступа : www.law-n-life.ru/arch/137/137-14.doc.

Надійшла до редакції 24.10.2011

